

Partille kommun
Barn- och utbildningsförvaltningen

2010-07-14
1 (25)
Dnr: 40-2009:1849

Rektor Björndammens förskola
Rektor Annebergs förskola
Rektor Björndammens skola
Rektor Skultorps skola

Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska

Kvalitetsgranskning av Björndammens skola, Skultorps skola, Björndammens förskola och Annebergs förskola i Partille kommun

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska under hösten 2009 och våren 2010. Granskningen genomförs i 21 förskolor och 21 grundskolor fördelade på 12 kommuner i landet. I förskolorna granskas verksamheten för barn i åldern tre till fem år och i grundskolan granskas undervisningen för elever i årskurs 2 och 4. Urvalet av kommuner har gjorts så att de ingående kommunerna representerar stora och små kommuner, tätort och glesbygd. Förutom att resultaten av granskningen presenteras i beslut för respektive kommun kommer övergripande iakttagelser och slutsatser inom området att redovisas i kvalitetsgranskningsrapporten "Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats:

(<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>)

Syftet med denna granskning är att bidra till ökad måluppfyllelse för barn och elever med annat modersmål än svenska. Närmare en femtedel av eleverna i grundskolan idag har utländsk bakgrund, antingen är de födda utomlands eller i Sverige av utlandsfödda föräldrar. Så länge elever med annat modersmål än svenska inte behärskar det svenska undervisningsspråket, kommer de att ha sämre förutsättningar att nå de nationella målen än elever med svenska som modersmål.

Mot denna bakgrund har Skolinspektionen valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning på kommuners, skolors och förskolors insatser för att ge förutsättningar för barn och elever med annat modersmål än svenska att nå de nationella målen. Det övergripande syftet med granskningen är att utveckla förskolors och skolors förmåga att arbeta så att barn och elever får en språk- och kunskapsutveckling som i högre utsträckning ger dem förutsättningar att nå skolframgång.

Skolinspektionens granskning utgår ifrån fyra huvudfrågeställningar. Frågeställningarna bygger i sin tur på nedan nämnda framgångsfaktorer, ett urval av de faktorer som olika utvärderingar och forskningsrapporter lyfter fram som betydelsefulla för att ge barn och elever med annat modersmål än svenska möjligheter att nå målen. Samma faktorer återfinns också i de styrdokument som reglerar verksamheten i förskolan och undervisningen i grundskolan. Skolinspektionens bedömningar utgår ifrån de generella regleringar som rör alla barn i förskolan och alla elever i grundskolan samt de specifika regleringar som rör gruppen barn och elever med annat modersmål än svenska.

För att betona den tillgång det innebär att kunna uttrycka sig på mer än ett språk används ibland uttrycket flerspråkiga barn/elever i beslut och granskningsrapport i stället för "barn och elever med annat modersmål än svenska".

Framgångsfaktorerna kan sammanfattningsvis beskrivas enligt följande (utan inbördes rangordning):

- Personalen arbetar språk- och kunskapsutvecklande. Det innebär att personalen känner till de flerspråkiga barnens/elevernas unika behov och utgår ifrån dessa. Detta innebär att barnen/eleverna får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i.
- Personalen ser flerspråkighet och mångkulturalitet som en tillgång och att detta kommer till uttryck i verksamheten.
- Det finns en pedagogisk mångfald som ger barnen/eleverna möjlighet att skaffa sig och uttrycka kunskaper på olika sätt.
- Personalen har höga förväntningar och tilltro till barnens och elevernas förmåga.
- Flerspråkiga barn/elever ges förutsättningar att träna och använda sina olika språk.
- Miljön är trygg.
- Förskolor och skolor ser föräldrarna som en resurs och arbetar för att utveckla ett gott samarbete.

Resultatet av granskningen i Partille kommun redovisas i detta beslut. Underlaget till beslutet består av dokument från kommunen och verksamheterna, samt av information som samlats in vid besök i de olika verksamheterna under perioden november 2009 till

januari 2010. I förskolorna genomfördes observationer, intervjuer med personal och chefer. I skolorna gjordes lektionsbesök och intervjuer med elever, lärare och skolledning samt genomfördes observationer. I kommunen har också modersmålslärare och representanter från barn- och utbildningsförvaltningen intervjuats. Beslutet grundar sig också på annan information som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Företrädare för kommun, skolor och förskolor har beretts möjlighet att ge synpunkter på sakinnehållet som ligger till grund för kvalitetsgranskningens beslut.

Granskningsområden

Skolinspektionen har granskat följande fyra huvudfrågeställningar i syfte att undersöka om det finns ett arbete i förskolan/skolan som främjar språk- och kunskapsutvecklingen hos barn och elever med annat modersmål än svenska.

1. Utgår arbetet i förskolan/skolan ifrån barnens/elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Här har granskningen fokus på om arbetet/undervisningen i förskolan/skolan utgår ifrån barnets/elevens bakgrund och livsmiljö.

2. Anpassas arbetet till barnens/elevernas behov och intressen?

Här har granskningen fokus på meningsfullhet, motivation och sammanhang i verksamheten. Finns det ett arbetssätt i förskolan/skolan som främjar språk- och kunskapsutveckling?

3. Ges barnen/eleverna möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Här har granskningen fokus på förskolornas och skolornas arbete för att barn och elever med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla sitt modersmål.

4. Har lärarna utbildning i de ämnen de undervisar i och erbjuds lärarna relevant kompetensutveckling?

Här har granskningen fokus på kompetensen i förskolan/skolan för att arbeta med språk- och kunskapsutveckling för barn/elever med annat modersmål än svenska.

Beskrivning av Partille kommun

Partille kommun är en mellanstor kommun med cirka 34 000 invånare och ligger direkt öster om Göteborg. Kommunen består av de geografiska delarna Partille, Sävedalen, Jonsered och Öjersjö.

I de granskade förskolorna och skolorna finns cirka 35 språk representerade bland barn och elever. I kommunen pågår sedan 2006 "Väx 2006" ett förvaltningsövergripande

utvecklingsarbete med fokus på förskolan som en språkutvecklande miljö. Detta har bland annat inneburit att språkpiloter utbildats i alla förskolor i kommunen. Språkpiloterna träffas för erfarenhetsutbyte och kommunen anordnar även föreläsningar.

Måluppfyllelsen för elever med utländsk bakgrund är i Partille kommun – liksom i riket i övrigt – lägre än för elever med svensk bakgrund när det gäller andelen som uppnått kunskapsmålen i alla ämnen och andelen som är behöriga till nationellt program. Kunskapsresultaten för elever med utländsk bakgrund är i Partille dock väsentligt högre än motsvarande grupp för riket.

Kommunens förvaltningsledning inom förskola och skola har uppgett att kommunen uppmärksammat att elever med annat modersmål än svenska har en lägre måluppfyllelse än barn som har svenska som modersmål. Detta har också aktualiserats i Skolverkets tillsyn som gjordes år 2008. Förvaltningen har börjat ta sig an detta utvecklingsområde och anlägga en struktur, bland annat genom att kartlägga och utreda till exempel hur studiehandledning på modersmål används i skolorna. Detta till trots tillstår förvaltningsledningen att flerspråkiga barns språk- och kunskapsutveckling inte varit ett prioriterat utvecklingsområde i kommunen.

Skolinspektionens iakttagelser och bedömningar

Björndammens förskola

Björndammens förskola består av sex avdelningar. Förskolan ligger i anslutning till skog och natur och är knuten till Björndammens skola. Ungefär 40 procent av barnen på förskolan har ett annat modersmål än svenska. Vi har besökt två avdelningar på förskolan som var åldersblandade i åldrarna 2–5 år. Skolinspektionen genomförde besök vid förskolan den 11-12 november 2009.

1. Utgår arbetet i Björndammens förskola ifrån barnens kulturella bakgrund och livsmiljö?

En förutsättning för att en förskola ska kunna beakta barnens bakgrund och livsmiljö vid planeringen av verksamheten är att en kartläggning sker när barnen börjar på förskolan. En viktig framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barn är att personalen ser flerspråkighet och mångkulturalitet som en tillgång och att detta kommer till uttryck i verksamheten. En ytterligare framgångsfaktor i arbete med flerspråkiga barn är en trygg miljö och ett nära samarbete med barnens föräldrar.

Skolinspektionens bedömning

Personalen tar reda på barnets språkliga och kulturella bakgrund. Detta används som utgångspunkt för att erbjuda barnet en verksamhet som tar hänsyn till barnets bakgrund. Genom att samverka med föräldrarna på olika sätt försöker förskolan att stärka barnets självkänsla och identitet. Personalen visar att de har ett genuint intresse för barnets kulturella och språkliga bakgrund.

Skolinspektionens iakttagelser

När föräldrarna till ett barn med annat modersmål än svenska ansöker om barnomsorg diskuterar kommunens planeringsenhet med rektorn var det kan vara lämpligt att placera barnet utifrån till exempel var det finns personal som talar barnets modersmål. När föräldrarna ansöker om plats fylls en blankett i där bland annat barnets modersmål anges.

Under inskolningen har personalen ett språkplaneringssamtal med föräldrarna till barn med annat modersmål än svenska. Där kartläggs barnets språk och föräldrarnas attityder till modersmålet diskuterar. Personalen uppmuntrar föräldrarna till att använda modersmålet. Ibland används tolk vid detta samtal. På en av de avdelningar vi besökt fanns det till exempel två föräldrar som personalen inte kunde kommunicera på grund av språkbarriärer.

Personalen på Björndammens förskola betonar vikten av att ha ett interkulturellt förhållningssätt. De beskriver detta i ordalag som att: "Vi är öppna och intresserade av Er kultur". Ett sådant förhållningssätt stärker de flerspråkiga barnens självkänsla och identitet, menar personalen. Hur detta förhållningssätt manifesteras beskrivs inte närmare, förutom att det hållits en kurdisk festival förra året. Det blev en lyckad tillställning, varför man planerar ett utökat arrangemang till våren där flera kulturer kommer att finnas representerade.

Den största utmaningen vad gäller flerspråkiga barn är att kunna möta deras föräldrar på ett bra sätt och söka skapa ömsesidigt förtroende, menar personalen. Från förskolans sida är det ett ständigt arbete att beskriva vad som händer i förskolan och hur man arbetar. Under förra året hade man ett försök med fredagskafé där föräldrarna kunde komma och ta en kopp kaffe och ta del av vad som sker i verksamheten. Detta är dock inte igång för närvarande. Varje avdelning har ett kalendarium för verksamheten som man följer och ofta även någon form av återkommande skriftlig information till föräldrarna. Denna skriftliga information översätts inte.

2. Anpassas arbetet i Björndammens förskola till barnens behov och intressen?

Ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt är en av framgångsfaktorerna i arbetet med flerspråkiga barn. Som framgår i inledningen av denna rapport innebär ett sådant arbetssätt bland annat att personalen känner till de flerspråkiga barnens unika behov och utgår ifrån dessa. Detta i sin tur innebär att barnen får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i. Alla som arbetar i förskolan ska samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande. Förskolan ska sträva efter att nå ett förtroendefullt samarbete med förskoleklassen, skolan och skolbarnsomsorg för att stödja barnens allsidiga utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan synliggör barnens olika kulturer. Skolinspektionen bedömer dock att förskolans verksamhet inte tydligt präglas av ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt, trots att personalen har en uttalad ambition att arbeta med detta. Uppföljningen av barnens språkutveckling - både när det gäller det svenska språket som modersmålet - behöver förbättras. Personalen bör i högre utsträckning samarbeta inom och mellan avdelningarna för att utveckla kvalitetsarbetet i stort och ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Rektorn har en viktig roll att leda detta arbete.

Skolinspektionens iakttagelser

Personalen har en uttalat positiv attityd till att arbeta språk- och kunskapsutvecklande och att ta tillvara barnens alla språk. Personalen vill arbeta med att stötta såväl det svenska språket som modersmålet och personalen önskar att barnen ska känna stolthet över sina språk.

I verksamheten märks de språk- och kunskapsutvecklande samt flerspråkiga inslagen främst vid samlingen. Barnen sjöng sånger och barnen har också till exempel lärt sig att räkna på några olika språk och de har nyligen börjat träna ramsor på olika språk. Vi upplevde att barnen kände igen upplägget med inslag av flera språk och de deltog aktivt i samlingen. Personalen beskriver överlag att man pratar mycket och för samtal med barnen och att måltiderna är ett naturligt och bra sammanhang för samtal. Personalen och barnen pratar till exempel om vad man äter och vad maten heter och det händer också att maten benämns på olika språk. I några sammanhang observerade vi att personalen samtalade med barnen kring deras vardagsupplevelser. I dessa sammanhang noterade vi att vissa barn får större talutrymme än andra. Detta verkar inte bero på om barnen har svenska som modersmål eller inte, utan på andra omständigheter. Vår uppfattning är att det inte förekommer dialog eller samtal utifrån barnens tankar och upplevelser i några större utsträckning.

Väggarna är dekorerade och det finns till exempel flaggor från barnens hemländer avbildade och uppklistrade. En lista med ordet "vän" på flera språk finns på en avdelning. Olika språks benämningar för smör, bröd, ost med mera finns på kylskåpet på den andra avdelningen. Personalen beskriver överlag att man pratar mycket och för samtal med barnen. Vår uppfattning vid besöken är emellertid att detta inte är ett framträdande drag i verksamheten.

Språk- och kunskapsuppföljningen hos barnen görs i princip på samma sätt för barn med svenska som modersmål som barn med ett annat modersmål. Främst följs utvecklingen genom observationer. När barnen leker rollekar i större utsträckning kan man till exempel se att språkutvecklingen gått framåt rejält, menar personalen, för i sådana lekar är språket en förutsättning. Varje barn har en egen portfolio som är en pärm med bilder och texter, där barnets utveckling beskrivs av personalen. Vi har dock sett att det ibland gått väldigt långt mellan noteringarna i portfolion och även att utvecklingen inte är beskriven på ett särskilt tydligt sätt i vissa fall. Personalen berättar att de använder

vissa frågor från språkutvecklingstest för att följa barnens språkutveckling och att de även inspirerats till att göra språkanalyser. Sådana analyser görs dock inte rutinmässigt. Inför utvecklingssamtalet brukar personalen tillsammans gå igenom barnens språk- och kunskapsutveckling och samtala om vad man sett hos barnet. Vid själva utvecklingssamtalet tar personalen ofta upp att det är positivt att tala modersmålet med barnen, men de följer inte upp hur barnets modersmål utvecklas annat än om barnet visar tecken på sen språkutveckling.

Det finns inget större samarbete mellan avdelningarna kring verksamheten. I verksamheten syns inga spår av det skulle finnas ett erfarenhetsutbyte mellan personalen på de olika avdelningarna, eller att olika avdelningar finner inspiration i varandra. Det finns inte heller något samarbete med andra förskolor i kommunen. Information lämnas från förskoleverksamheten när barnet ska börja i förskoleklassen, men det har inte framkommit att förskolan har något större samarbete med förskoleklassen.

På varje förskola finns en lokal arbetsplan. Varje avdelning gör sin pedagogiska planering i en så kallad teamplan. Varje vår gör personalen en utvärdering av sin verksamhet. Denna lämnas till rektor. Det finns dock ingen tydlig koppling mellan de olika dokumenten eller hur rektor önskar styra verksamheten. Rektor håller arbetsplatsmöte och finns även med i pedagogiskt forum regelbundet. Personalen på en avdelning berättar att man har ambitionen att reflektera över verksamheten tillsammans mer kontinuerligt, men att man inte gör detta i den utsträckning man önskade.

3. Ges barnen i Björndammens förskola möjligheter att utveckla sitt modersmål?

En viktig framgångsfaktor i arbetet med de flerspråkiga barnen är att de ges möjlighet att träna och använda samtliga sina språk.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan strävar efter att varje barn som har ett annat modersmål än det svenska utvecklar sin kulturella identitet. På förskolan får barn från några språkgrupper ett kontinuerligt modersmålsstöd som är en integrerad del i förskolans verksamhet. Förskolan medverkar dock inte till att alla barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket som sitt modersmål. För de barn som inte ges modersmålsstöd försöker personalen på annat sätt stötta barnen i deras modersmål, exempelvis genom att se till att det finns böcker och ordlistor på barnens modersmål.

Skolinspektionens iakttagelser

Personalen på de avdelningar vi besökt är uttalat positiv till att barnen utvecklar sitt modersmål. Det finns flerspråkig personal och dessa personer har också uppgiften till viss del i sin tjänst att ge modersmålsstöd.

På en av de avdelningar vi besökte finns en anställd som har annat modersmål än svenska. Varannan vecka har hon modersmålsstöd för barn från hela förskolan som har det aktuella språket som modersmål. Hon och barnen talar sitt gemensamma språk

med varandra och de har fri lek, samtal vid maten, sagoläsning med mera. Dagen innehåller samma inslag som övriga dagar då barnen talar svenska. Detta gör, menar personalen, att modersmålsträningen kommer i ett sammanhang och inte blir något lösräckt som är skilt från övrig verksamhet i förskolan. Det kan hända att de pratar det gemensamma modersmålet även vid andra tillfällen, men då är det den vuxne som börjar och inte barnet.

Vid vårt besök hörde vi att barnen talade ett annat språk än svenska med varandra endast när de hade modersmålsträning, eller när ett syskonpar, som i princip inte talade svenska, talade med varandra.

På aktuell förskola finns det barn som har ett annat modersmål än svenska men som inte får ta del av vad som kan kallas organiserat modersmålsstöd. Dessa barn kan emellertid sägas få ett slags stöd kring själva flerspråkigheten, på så sätt att personalen uppmuntrar barnen att utveckla sitt modersmål och lyfter självkänslan genom att säga att det är värdefullt och positivt att kunna flera språk. Någon gång har förskolan arrangerat att barn från skolan som har ett annat modersmål kommer och läser för småbarnen på deras gemensamma språk.

Vidare har det från centralt håll i kommunen köpts in böcker till förskoleverksamheten på andra språk än svenska. Böcker finns på flera språk och tanken var att modersmålsstödjarna skulle ha hand om dessa böcker och se till att de kom till användning där de behövdes. Vid vårt besök inträffade emellertid en händelse som visade att det inte hos all personal fanns medvetenhet om hur böckerna kunde användas i verksamheten.

I samband med vårt besök på förskolan samtalade vi om att många av de böcker som är skrivna på ett annat språk än svenska och som finns att tillgå är översättningar av svenska barnböcker. I böckerna möter barnen och pedagogerna således oftast vad som skulle kunna beskrivas som en livsvärld utifrån svenska traditioner och inte berättelser med ursprung från andra kulturer och traditioner.

4. Har personalen i Björndammens förskola adekvat utbildning och erbjuds de relevant kompetensutveckling?

Personalens utbildningsnivå och kompetens har avgörande betydelse för att förskolan ska kunna erbjuda barnen en verksamhet som främjar och stimulerar deras utveckling och lärande.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att personalen vid förskolan har adekvat utbildning. Skolinspektionen konstaterar att förskolans personal haft kompetensutveckling inom området interkulturellt förhållningssätt. Skolinspektionen bedömer dock att dessa kunskaper behöver omsättas i planeringen och genomförandet av verksamheten.

Skolinspektionens iakttagelser

Två rektorer skrev tillsammans en mångfaldsplan för förskolan år 2006. Den innehöll deras visioner om hur man skulle kunna arbeta. På Björndammens förskola anställdes en pedagog som kulturstödjare i syfte att öka kunskapen och förståelsen för ett interkulturellt förhållningssätt. En kompetensutveckling vad gäller ett interkulturellt förhållningssätt genomfördes därefter på initiativ av samma rektorer. Utbildningen påbörjades våren 2008 och har bestått i föreläsningar, litteraturstudier kring bland annat flerspråkighet, studiebesök samt samtal för erfarenhetsutbyte. Vid samtalen med både rektor och personal framkom att det utvecklingsarbete som påbörjades inom det här området till viss del har avstannat eftersom det har varit upp till arbetslagen att omsätta sina teoretiska kunskaper i praktiken.

Annebergs förskola

Annebergs förskola består av fyra avdelningar och sammantaget går cirka 70 barn på förskolan. Ungefär 40 barn har annat modersmål än svenska och de representerar tillsammans cirka 15 olika språk. Skolinspektionen har besökt två åldersblandade avdelningar på förskolan. Skolinspektionen besökte Annebergs förskola tiden 17–19 november 2009.

1. Utgår arbetet i Annebergs förskola ifrån barnens kulturella bakgrund och livsmiljö?

En förutsättning för att en förskola ska kunna beakta barnens bakgrund och livsmiljö vid planeringen av verksamheten är att en kartläggning sker när barnen börjar på förskolan. En viktig framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barns är att personalen ser flerspråkighet och mångkulturalitet som en tillgång och att detta kommer till uttryck i verksamheten. En ytterligare framgångsfaktor i arbete med flerspråkiga barn är en trygg miljö och ett nära samarbete med barnens föräldrar.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att arbetet i förskolan utgår ifrån barnens kulturella bakgrund och livsmiljö. Förskolan arbetar med att stärka barnens självkänsla och identitet. Förskolan arbetar på olika sätt med att åskådliggöra de nationella målen samt hur förskolan arbetar konkret för att nå dessa mål. Förskolan försöker att fånga föräldrarnas intresse för detta.

Skolinspektionens iakttagelser

När barnet börjar på förskolan sker en kartläggning av barnets språk i samtal med föräldrarna. Personalen informerar i detta sammanhang också om vikten av att föräldrarna talar på modersmålet hemma.

På en avdelning säger man att man tydligt sett ett behov av att stötta barnens självkänsla. Därför uppmuntras barnen till att säga "det här är jag bra på" och det genomförs en del övningar på detta tema.

Det interkulturella förhållningssättet manifesteras genom det faktum att personalen har olika kulturell bakgrund, beskriver personalen på en avdelning. Detta utgör ett exempel och en förebild för barnen, menar personalen.

Vi uppfattar att kontakten och samarbetet med föräldrarna även har syftet att stärka barnens identitet, och kanske särskilt de flerspråkiga barnens identitet. Förskolan försöker informera föräldrarna om vikten av flerspråkighet samt om verksamheten i stort. På en avdelning översätter man månadsbladet till föräldrarna till olika språk. Planeringskalendern har placerats på så sätt att föräldrarna inte kan missa den (i dörröppningen så att den fladdrar omkring). På en annan avdelning har man gjort ett bildspel för föräldrarna för att belysa förskolans uppdrag. Läroplanens mål kring verksamheten dekorerar väggarna i hallen på båda avdelningarna.

2. Anpassas arbetet i Annebergs förskola till barnens behov och intressen?

Ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt är en av framgångsfaktorerna i arbetet med flerspråkiga barn. Som framgår i inledningen av denna rapport innebär ett sådant arbetssätt bland annat att personalen känner till de flerspråkiga barnens unika behov och utgår ifrån dessa. Detta i sin tur innebär att barnen får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i. Alla som arbetar i förskolan ska samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande. Förskolan ska sträva efter att nå ett förtroendefullt samarbete med förskoleklassen, skolan och skolbarnsomsorg för att stödja barnens allsidiga utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan synliggör barnens olika kulturer. Skolinspektionen bedömer att förskolans verksamhet i många delar präglas av ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Det görs uppföljningar av barnens språk- och kunskapsutveckling men det finns utrymme för att förbättra uppföljningen. Förskolans ledning bör se till att personalen i högre utsträckning samarbetar inom och mellan avdelningarna för att utveckla kvalitetsarbetet.

Skolinspektionens iakttagelser

Personalen uttrycker medvetenhet om vikten av att uppmuntra och stötta språkutveckling i allmänhet och även flerspråkighet.

På samlingen uppmuntras barnen inom givna ramar att påverka samlingen genom att välja sånger, hämta en lapp med sitt eget namn på, eller något liknande. Personalen har ett tydligt och anpassat språk och de talar med barnen om näraliggande saker, till exempel om vad som ska hända under dagen. Båda avdelningarna vi besökte har på eget initiativ valt att arbeta med Barbapapa-tema. En Barbapapa-figur följer med ett barn hem och deltar i aktiviteter med familjen. På samlingen får barnet berätta för övriga barn vad Barbapapa gjort hemma hos familjen. Personalen berättar att genom denna aktivitet har föräldrar uttryckt nyfikenhet kring vad förskolan gör. Det har i några fall lett till samtal och ökad förståelse från föräldrarnas sida om förskolans uppdrag. Akti-

viteten har också ett interkulturellt inslag på så sätt att barnen berättar om familjens aktiviteter och hemmiljö.

På en avdelning finns också ett annat genomtänkt exempel på en språkutvecklande aktivitet. Här förs återkommande boksamtal med de äldre barnen. Pedagogerna ställer olika frågor till barnen under läsningen; ofta öppna frågor som inbjuder till reflektion och resonemang. Pedagogerna skriver också ned delar av boksamtalet och vad barnen säger för att kunna analysera bland annat hur barnen uttrycker sig och vilka tankar de förmedlar i samband med läsningen. Personalen berättar att de tycker att detta är ett bra sätt att se hur språkutvecklingen går framåt. En bok kan läsas flera gånger och då märks det hur barnens förståelse och samtalen fördjupas.

Särskilt inför utvecklingssamtalen har avdelningarnas personal gemensam diskussion kring hur de olika barnen utvecklas och då är språkutvecklingen en given punkt. En avdelning har utarbetat en blankett kring vilka punkter som kan tas upp och skickar även en blankett till föräldrarna inför utvecklingssamtalet.

I övrigt säger personalen att språkutvecklingen följs upp genom samtal och observationer. Språkutvecklingen är ofta tydlig och bland annat kan man se att barnens lekar sträcker sig längre över tid. Som nämnts ovan så är boksamtalen en källa för att följa upp språkutveckling. Varje barn har också en portfolio där bland annat barnets utveckling beskrivs i ord och bild. Exempel finns också på digital portfolio.

Enligt rektorn och personalen ska även förskolan börja arbeta med det digitala uppföljningsprogram kring barns kunskapsutveckling med mera som används i kommunens skolor. Tanken är att även föräldrarna ska vara aktiva genom att via datorn ge respons med mera till pedagogernas kommentarer. Personalen konstaterar att den datorbaserade kommunikationen sker endast på svenska och att formerna för hur programmet ska användas ännu inte är tydliga.

Personalen vi talat med menar att verksamheterna ser väldigt olika ut från avdelning till avdelning på Annebergs förskola. Denna bild bekräftas när vi besöker olika avdelningar. Rektorn har lämnat stort friutrymme till personalen och ser gärna att avdelningarna utvecklar sitt arbete på olika sätt, med utgångspunkt i läroplanen.

Information lämnas från förskoleverksamheten när barnet ska börja i förskoleklassen, men det har inte framkommit att förskolan har något större samarbete med förskoleklassen.

På förskolan finns en lokal arbetsplan och personalen har uppdraget att skriva en teamplan för varje avdelning. Denna utgör planeringen i stort för innevarande verksamhetsår. Personalen har under året tid för individuell och gemensam planering. Arbetsplatsmöten hålls och rektor besöker även avdelningarna för att få en bild av hur de olika avdelningarna arbetar. På våren utvärderar varje avdelning den egna pedagogiska planeringen. Personalen lämnar synpunkter på förskolans kvalitetsredovisning.

På en av de avdelningar vi besökte delgav personalen oss att de försöker analysera och reflektera gemensamt över sin verksamhet och de har idén att föra ett slags loggbok över avdelningens arbete.

3. Ges barnen i Annebergs förskola möjligheter att utveckla sitt modersmål?

En viktig framgångsfaktor i arbetet med de flerspråkiga barnen är att de ges möjlighet att träna och använda samtliga sina språk.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan strävar efter att varje barn som har ett annat modersmål än det svenska utvecklar sin kulturella identitet. Skolinspektionen bedömer att barn från flera språkgrupper får ett kontinuerligt modersmålsstöd som får anses vara integrerat i förskolans verksamhet. Alla barn som har ett annat modersmål än svenska får emellertid inte möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål i förskolan. Personalen uppmärksammar och uppmuntrar på olika sätt flerspråkigheten i barngrupperna.

Skolinspektionens iakttagelser

Personalen på de avdelningar vi besökt talar i positiva ordalag om värdet av att barnen parallellt med svenska språket även utvecklar sitt modersmål.

På Annebergs förskola finns också flerspråkig personal, både barnskötare och förskollärare, som till en viss del av sin tjänst har uppdraget att ge modersmålsstöd.

Sedan våren 2009 har modersmålsstödet organiserats på så sätt att några ur förskolans personal som är flerspråkig samt några modersmåls lärare, som vanligtvis jobbar i skolan, träffar barn från hela förskolan som talar deras språk. De möts vid stora trädets ute på gården en gång varannan vecka och är tillsammans under en timme. De gör olika saker, men de talar under denna tid på sitt gemensamma språk. Inte alla språk är representerade varför inte alla barn med annat modersmål än svenska får ta del av denna verksamhet. De mindre barnen deltar inte heller.

Personalen säger att de tänker på att visa intresse för ord på andra språk genom att exempelvis lära sig olika ord som barnen använder. Vid vårt besök förekom det också någon gång att vi hörde dialoger mellan barn på deras gemensamma språk.

Enligt personalen sker det stora arbetet med modersmålsstöd i vardagen. På en avdelning har man till exempel planerat att fokusera på ett språk i taget. Just nu håller man på med polska och alla barnen lär sig att räkna till tio på polska. Alla språk som finns representerade i barngruppen uppmärksammas på ett eller annat sätt.

På denna avdelning säger personalen att de mångkulturella aspekterna i verksamheten främst blir tydliga vid samlingarna. Vi såg vid vårt besök att på båda avdelningarna syns det också att barnen har sina rötter i olika länder. - På väggarna finns flaggor från olika länder och även kartor där aktuella länder är utmärkta.

4. Har personalen i Annebergs förskola adekvat utbildning och erbjuds de relevant kompetensutveckling?

Personalens utbildningsnivå och kompetens har avgörande betydelse för att förskolan ska kunna erbjuda barnen en verksamhet som främjar och stimulerar deras utveckling och lärande.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att personalen vid förskolan har adekvat utbildning. Skolinspektionen bedömer att personalen har kompetens när det gäller ett interkulturellt förhållningssätt.

Skolinspektionens iakttagelser

För några månader sedan inbjöd kommunen centralt modersmålsstödarna till ett möte kring modersmålsstöd. Någon plan kring kompetensutveckling eller liknande vad gäller hur man kan stötta modersmål finns inte. Varannan vecka ligger individuell och gemensam planering för modersmålsstödarna. Specialpedagogen samlar modersmålsstödarna på Annebergs förskola för gemensam planering samt diskussion.

Personalen har tidigare haft kompetensutveckling kring ett interkulturellt förhållningssätt. Den tidigare rektorn hade initierat denna fortbildning. Rektorn slutade och därefter var förskolan utan rektor ett slag, varför satsningen inte följdes upp, enligt personalen och den nya rektorn.

Ett utvecklingsarbete från centralt håll i kommunen är språkpiloterna. Det ska finnas en språkpilot på varje avdelning inom förskolan. Förra årets tema för språkpiloternas kompetensutveckling var flerspråkighet.

Björndammens skola

Björndammens skola ligger i centrala Partille och har årskurserna 1–9. Skolan är organiserad i tre spår med cirka 400 elever. Andelen elever med annat modersmål än svenska är 38 procent. Skolan ligger i anslutning till Björndammens skola. Skolinspektionen besökte skolan tiden 8–9 december 2009.

1. Utgår arbetet i Björndammens skola ifrån elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Ett kartläggningsarbete över elevernas bakgrund, erfarenheter, flerspråkliga förmågor osv. är en förutsättning för att kunna påbörja undervisningen där elevernas språk- och kunskapsmässigt befinner sig och tidigt kunna ge eleverna relevanta stödåtgärder. För att stärka flerkulturell identitet visar forskningen på värdet av att lärare och övrig personal har intresse för elevernas kultur och skiftande bakgrund och skapar en månkulturell miljö. Det är därmed värdefullt med ett innehåll i undervisningen som kan stärka elevernas flerkulturella identitet. Trivsel och trygghet är grundläggande förutsättningar för eleverna framgångar i skolarbetet.

Skolinspektionen bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolan i liten grad utgår från elevernas kulturella bakgrund och erfarenheter och behöver utveckla detta arbete. Skolan behöver vid sin planering av verksamheten skaffa sig större kunskaper och elevernas kulturella och språkliga bakgrund. Med större kunskap om elevernas bakgrund och livsmiljö samt att man låter detta påverka undervisningens innehåll, kan skolans arbete med att stärka elevernas självkänsla och identitet bli bättre.

Skolinspektionens iakttagelser

I skolans arbetsplan för läsåret 09/10 anges bland annat att skolan är en social och kulturell mötesplats som ska utveckla elevers förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. De ska ges stöd att utveckla en flerkulturell tillhörighet. Av planen framgår att fokus på värdegrundsarbetet under innevarande läsår bland annat ska läggas på att arbeta för att uppnå ett interkulturellt förhållningssätt hos personalen. Vid samtal med skolans rektor framkommer att man inte kommit särskilt långt i det arbetet. Varken i skolans arbetsplan eller i arbetslagens planeringar framgår något om hur skolan avser att arbeta för att uppnå ett interkulturellt förhållningssätt. Lärarna vet som regel vilket språk som är elevernas modersmål men inte i vilken utsträckning som eleverna behärskar sitt modersmål.

Samtal med lärare och elever visar att lärarna i sin planering av undervisningen inte tar tillvara och använder sig av de kunskaper och erfarenheter som kan finnas hos elever med en annan språklig och kulturell bakgrund än den svenska. Det exempel som lärarna kan ge är att ett arbetslag anordnar en kulturafton tillsammans med en föräldragrupp där olika maträtter ska presenteras.

De elever som Skolinspektionen samtalat med menar att Björndammens skola är en trygg skola att gå i och de tror att de flesta elever trivs med att gå i skolan. Lärarna framhåller att det är en orolig arbetsmiljö i flera klasser och att de måste lägga ner mycket tid på att skapa en lugn studiemiljö. I det arbetet ingår att försöka stärka elevernas självkänsla. Skolinspektionen uppfattar att det bland personalen som regel finns en positiv attityd till eleverna. Vid besöket kunde vi dock inte se några tecken på att det finns en tydlig bejakande attityd till elevernas språkliga och kulturella bakgrund. Till skillnad från förskolan inom samma rektorsområde finns det i skolans korridorer och klassrum inte några uttryck för att skolan lyfter fram de olika kulturella bakgrunder som finns bland eleverna på skolan. I undervisningssituationerna har vi inte heller sett att skolans lärare anknyter till elevernas kulturella bakgrund eller deras modersmål. Vid besöket som genomfördes strax före julhelgen innehöll lektionerna mycket om de svenska jultraditionerna utan att detta speglades utifrån de erfarenheter och kunskaper som kunde finnas hos eleverna.

2. Anpassas arbetet i Björndammens skola till elevernas behov och intressen?

Val av innehåll och arbetsformer i undervisningen måste ge stöd för elevens språk- och kunskapsutveckling i meningsskapande sammanhang. Språkutveckling sker inte isole-

rat utan måste kopplas till ett för eleven meningsfullt innehåll och användas och produceras av eleven i olika sammanhang. Svenska som andraspråk är ett eget ämne för en speciell elevgrupp med syftet att eleverna ska uppnå en funktionell behärskning av det svenska språket i nivå med elever som har svenska som modersmål. Elever i behov av svenska som andraspråk har rätt till sådan undervisning.

Skolinspektionens bedömning

Undervisningen är inte alltid anpassad till elevernas behov eftersom det finns elever som har behov av studiehundledning på sitt modersmål men inte får detta. Det finns inga klara rutiner för hur rektorn beslutar om vilka elever som behöver undervisning i ämnet svenska som andraspråk i stället för svenska. Att detta behov tillgodoses är en förutsättning för att eleverna ska kunna få en god språk- och kunskapsutveckling. Skolinspektionen bedömer att rektorn bör ta ett större ansvar för att Björndammens skola på ett tydligare sätt arbetar utifrån elevernas behov. Samarbetet med förskolan, förskoleklassen och med de lärare som undervisar i modersmålet behöver utvecklas för att kunna anpassa undervisningen till elevernas behov.

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarna beskriver hur de var och en på olika sätt arbetar aktivt med elevernas språkutveckling. Vid lektionsbesök kan vi också se att flera lärare i sin undervisning arbetar för att försöka öka elevernas ordförståelse i svenska. Eleverna ges tillfälle att på olika sätt lära sig det svenska språket, exempelvis genom imitation, reproduktion och produktion. De ges också tillfälle att lyssna, läsa, skriva och tala. Intrycket som ges vid besöket är att de tre förstnämnda aktiviteterna dominerar. Vid besöket såg vi inget tydligt exempel på att lärare som undervisar i andra ämnen än språk har ett språkutvecklande arbetssätt. Detta tycks inte vara något man heller diskuterar i arbetslaget.

Lärarna har endast sporadiska kontakter med elevernas modersmållärare. Vid samtal med lärarna framkommer att de som regel inte har kunskap om de enskilda elevernas språkutveckling i modersmålet. I vissa fall, när lärarna bedömer att eleverna halkar efter i sin språkutveckling i svenska, kontaktar de ibland elevens modersmållärare. I övrigt finns inget samarbete mellan modersmållärarna och klasslärarna. Inte heller har skolans lärare någon närmare samverkan med förskolan när det gäller barnens och elevernas språk- och kunskapsutveckling. Den kännedom som förskolans personal kan ha om barnets kulturella och språkliga bakgrund förs inte upp i skolsystemet.

Elevernas kunskapsutveckling följs upp på samma sätt som vid kommunens övriga skolor. Skolorna i kommunen har gemensamma rutiner för att följa elevernas språkliga utveckling genom olika tester och andra avstämningar. Björndammens skola har liksom övriga skolor i kommunen ett digitaliserat system där eleverna själva bedömer hur det går i skolans olika ämnen och där läraren sedan lämnar kommentarer. Det finns också utrymme för föräldrarna att lämna kommentarer inför utvecklingssamtalet. Läraren skriver också in ett omdöme om elevernas möjlighet att nå kunskapsmålen. Av de exempel på sådana omdömen som skolinspektionen tagit del av finns ingen information om elevernas språkliga utveckling när det gäller elevens modersmål. De skriftliga

kommentarerna om kunskapsutvecklingen i ämnet svenska uttrycks mycket summariskt. Denna skriftliga information till föräldrarna översätts inte till andra språk.

De elever som kan ha behov av att läsa svenska som andraspråk i stället för svenska identifierar skolan genom det s.k. SVAN testet, ett språkligt test som visar på elevers ordförståelse. Alla lärare som vi talat med menar att det råder oklarheter kring vilka som har behov av att läsa svenska som andraspråk. Ämnet har under långt tid setts som ett komplement och stöd till ämnet svenska i stället som ett eget ämne. Skolan kan för närvarande enligt både rektorn och lärare inte erbjuda de elever som behöver läsa svenska som andraspråk i stället för svenska sådan undervisning. De elever som i ordförståelsetestet uppvisar stora brister får särskilt stöd i form av undervisning i svenska som andraspråk.

Det finns även några elever som behöver studiehandledning på sitt modersmål vilket inte heller skolan kan tillgodose. Både rektorn och lärarna har dålig kännedom om vilka regler som gäller för studiehandledning på modersmålet. I dagsläget ges inte studiehandledning på modersmålet.

3. Ges eleverna i Björndammens skola möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Stöd och uppmuntran att använda modersmålet är en värdefull hjälp att utveckla flerspråkighet och stärka identitet och kunskapsutveckling. Elever i behov av studiehandledning på modersmålet ska erbjudas sådan handledning. Aktuell forskning framhåller också att ett starkt modersmål och ett starkt andraspråk är viktiga förutsättningar för att elever ska lyckas i sina skolarbeten.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att elevernas deltagande i modersmålsundervisning uppmuntras av lärarna men personalen bör i högre utsträckning använda elevers flerspråkighet som en tillgång i skolan.

Skolinspektionens iakttagelser

De möjligheter som eleverna har att utveckla sitt modersmål förutom det som sker i hemmet är modersmålsundervisningen. Modersmålsundervisning erbjuds till de elever som önskar det förutom kurmanji (nordkurdiska) och somaliska. Vi har inte besökt modersmålsundervisningen. Eleverna uttrycker att de för det mesta är nöjda med den undervisning som bedrivs och att de lär sig nya saker på modersmålet. Skolans lärare brukar vid samtal med föräldrarna framhålla vikten av att eleven deltar i modersmålsundervisningen. Men som tidigare nämnts ser man inte i undervisningen att elevernas flerspråkighet används som en tillgång i undervisningssituationen genom att olika språk jämförs med varandra. Vid samtal med eleverna framkommer att de nästan aldrig talar sitt modersmål i skolan. Vi får intrycket att eleverna uppfattar att deras kunskaper i modersmålet inte har något med det övriga skolarbetet att göra. De elever som vi samtalat med är mycket stolta över att de kan flera språk, men de flesta eleverna menar ändå att skolspråket är svenska och detta gäller också på rasterna.

4. Har lärarna i Björndammens skola utbildning i de ämnen de undervisar i och erbjuder lärarna relevant kompetensutveckling?

Lärarnas utbildningsnivå och kompetens är en avgörande framgångsfaktor för elevernas framgångar i skolarbetet.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna har utbildning i de ämnen de undervisar i. Det finns emellertid få lärare som har utbildning i ämnet svenska som andraspråk. Skolinspektionen bedömer att skolans personal behöver få större kompetens vad gäller språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för att kunna stödja elever med annat modersmål än svenska samt att lärarna bör ges kompetensutveckling i ämnet svenska som andraspråk. Skolinspektionens bedömning är att huvudmannen bör se till att modersmålslärarna är insatta i de styrdokument som reglerar undervisningen i ämnet. Huvudmannen bör också säkerställa att modersmålslärarna deltar i relevant fortbildning tillsammans med övriga lärare.

Skolinspektionens iakttagelser

Skolans lärare är utbildade i de ämnen de undervisar i. Skolan har dock få utbildade lärare i svenska som andraspråk trots att det finns många barn som kan ha behov att få undervisning i svenska som andraspråk. Lärarna har heller inte erhållit någon särskild fortbildning för att utveckla ett mer språkutvecklande arbetssätt i sin undervisning. De flesta modersmålslärarna har även någon form av pedagogisk utbildning. Några har svensk lärarutbildning, andra har lärarutbildning eller liknande högskoleutbildning från sitt hemland. De flesta har utbildning som modersmålslärare. Det framkommer dock att modersmålslärarna inte alltid fått den kompetensutveckling som de behöver för att bli insatta i de nationella styrdokument som rör modersmålsundervisningen. Modersmålslärarna har en annan rektor vilket komplicerar möjligheterna att organisera fortbildning tillsammans med övriga lärare.

Skulltorps skola

Skulltorps skola ligger i centrala Partille och har förskoleklass samt årskurserna 1–5. Skolan är organiserad i såväl åldershomogena som åldersintegrerade klasser och har cirka 180 elever. Andelen elever med annat modersmål än svenska är 65 procent. Besök i skolan genomfördes den 10, 13, 17 november samt den 7 december 2009.

1. Utgår arbetet i Skulltorps skola ifrån elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Ett kartläggningsarbete över elevernas bakgrund, erfarenheter, flerspråkliga förmågor osv. är en förutsättning för att kunna påbörja undervisningen där elevernas språk- och kunskapsmässigt befinner sig och tidigt kunna ge eleverna relevanta stödåtgärder. För att stärka flerkulturell identitet visar forskningen på värdet av att lärare och övrig personal har intresse för elevernas kultur och skiftande bakgrund och skapar en månkulturell miljö. Det är därmed värdefullt med ett innehåll i undervisningen som kan stärka

elevernas flerkulturella identitet. Trivsel och trygghet är grundläggande förutsättningar för eleverna framgångar i skolarbetet.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolan i viss grad har kännedom om elevernas olika kulturella bakgrunder och erfarenheter. Skolan behöver dock vid planeringen och genomförandet av undervisningen i högre utsträckning utgå från elevernas erfarenheter och behov för att därigenom förbättra skolans arbete med att stärka elevernas självkänsla och identitet.

Skolinspektionens iakttagelser

En kartläggning av elevernas språkliga och kulturella bakgrund har gjorts när barnen börjar i förskolan eller, om barnet är nyanlönt, när barnet börjar i förberedelseklassen. Lärare får information genom möte med föräldrar, samtal med tidigare lärare i förberedelseklassen, genom samtal med eleverna samt genom avstämningar vid klasskonferenser. För det mesta vet lärarna vilket elevens modersmål är, men har mindre kunskap om elevernas kulturella bakgrund. Skolans arbete utgår från de nationella styrdokumenterna dock utan att i större omfattning beakta att skolans elever har skiftande språkliga, kulturella bakgrunder och att de har olika erfarenheter och behov. Skolan bedriver ett mycket aktivt värdegrundsarbete. I vissa klasser råder dock en oro som lärare måste hantera. Samtidigt visar klassrumsbesöken och intervjuerna med skolans personal att skolan är en miljö inriktad på lärande. Vid samtal med eleverna framkommer att de i huvudsak trivs i skolan och intrycket är skolmiljön är bra. Lärarna har stor tilltro till elevernas förmåga och uppmuntrar föräldrarna att låta sina barn gå på modersmålsundervisning. Skolan försöker på olika sätt samarbeta med föräldrar exempelvis genom att inbjuda till föräldramöten, ordna särskilda "mammakaféer" där mödrar får information om skolans verksamhet. Flera av skolans personal, både lärare och s.k. språk/kulturstödjare är flerspråkiga vilket är till stor fördel vid föräldrakontakterna. Även skolans kurator talar flera olika språk vilket är en stor tillgång.

2. Anpassas arbetet i Skultorps skola till elevernas behov och intressen?

Val av innehåll och arbetsformer i undervisningen måste ge stöd för elevens språk- och kunskapsutveckling i meningsskapande sammanhang. Språkutveckling sker inte isolerat utan måste kopplas till ett för eleven meningsfullt innehåll och användas och produceras av eleven i olika sammanhang. Svenska som andraspråk är ett eget ämne för en speciell elevgrupp med syftet att eleverna ska uppnå en funktionell behärskning av det svenska språket i nivå med elever som har svenska som modersmål. Elever i behov av svenska som andraspråk har rätt till sådan undervisning.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Skultorps skola anpassar arbetet till elevernas behov att utveckla det svenska språket i allmänhet men även med hänsyn till att elever är flerspråkiga. Det språk och kunskapsutvecklande utvecklande arbetssättet bör dock utvecklas även i andra ämnen än i språkämnena. Samarbetet med elevernas lärare i modersmålet behöver också utvecklas.

Skolinspektionens iakttagelser

I Skultorpsskolan finns ingen generell policy eller riktlinjer när det gäller ett språkutvecklande arbetssätt. Vid klassrumsbesök och vid intervjuer framkommer ändå att lärarna arbetar med att utveckla elevernas språk i svenska. Det görs genom att, exempelvis, i ämnet förklara ord och begrepp och låta eleverna arbeta med det svenska språket på olika sätt och i olika arbetsformer. I de lägre klasserna lyssnar eleverna på berättelser och sagor, arbetar med olika texter genom att skriva av eller författa egna texter var för sig eller tillsammans med andra. Lärarna ger tydliga förklaringar på uppgifter, ord och begrepp. Lärare i andra ämnen än svenska har svårt att ge exempel på att de också i dessa ämnen har ett tydligt språkutvecklande arbetssätt. På vilket sätt undervisningen i de enskilda ämnena utgår från de erfarenheter, intressen och behov som de flerspråkiga eleverna har tycks variera mellan olika ämnen och lärare. Något specifikt sätt att arbeta språkutvecklande med de flerspråkiga barnen framträder inte vid lektionsbesöken förutom när eleverna får undervisning i svenska som andraspråk. En lärare kan dock ge flera exempel på att undervisningens planering och genomförande utgår från elevernas språkliga och kulturella bakgrund. Vid NO undervisningen tar hon elevernas språk till hjälp för att förklara olika begrepp. Inför det nationella provet i matematik fick eleverna stryka under ord och begrepp som de var osäkra på och listan översattes till elevernas modersmål och utgjorde ett stöd vid provet.

Lärarna följer upp eleverna kunskapsutveckling genom ett datorbaserat system som är gemensamt för alla skolor i kommunen. Skriftliga omdömen ges och individuella utvecklingsplaner utarbetas. Inför utvecklingssamtalen har lärarna ibland kontakt med elevens modersmåls lärare om modersmåls lärarna har sin arbetsplats på skolan. Särskilt gäller det i de fall när eleven inte gör framsteg i sin läs- och skrivutveckling. Modersmåls lärarna ger inte studieomdömen i modersmålet i det digitaliserade systemet men samtalat med föräldrarna om elevens kunskapsutveckling.

Inför denna kvalitetsgranskning fick Skolinspektionen ta del av rektorns nedtecknade tankegångar läsåret 08/09 kring hur skolans verksamhet och organisation bör utveckla ett interkulturellt förhållningssätt. Till viss del har dessa tankar realiserats, bland annat genomfördes ett studiebesök och pedagogiska diskussioner om ett "mång/multi/interkulturellt arbete i Skultorpsskolan". Varken skolans nu aktuella arbetsplan eller i skolans senaste kvalitetsredovisning berör detta dokument. Skolinspektionen konstaterar skolan inte har följt upp eller utvärderat resultatet av det arbete som påbörjades under förra läsåret. Det utvecklingsarbete som då påbörjades tycks ha avstannat.

På skolan är flera av personalen flerspråkiga och några av modersmåls lärarna finns även viss tid av sin arbetstid på skolan. Skolans lärare har viss samverkan med några av modersmåls lärarna men menar att samarbetet skulle kunna förbättras ytterligare.

3. Ges eleverna i Skultorps skola möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Stöd och uppmuntran i att använda modersmålet är en värdefull hjälp att utveckla flerspråkighet och stärka identitet och kunskapsutveckling. Elever i behov av studiehandledning på modersmålet ska erbjudas sådan handledning. Aktuell forskning framhåller också att ett starkt modersmål och ett starkt andraspråk är viktiga förutsättningar för att elever ska lyckas i sina skolarbeten.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att kommunen genom att erbjuda eleverna modersmålsundervisning ger eleverna möjligheter att utveckla sitt modersmål. Skolans personal bör dock ha en mer tillåtande attityd för att för att eleverna i andra sammanhang än i modersmålsundervisningen vill använda sitt modersmål.

Skolinspektionens iakttagelser

I skolan finns 35 olika modersmål. Med undantag av enstaka språk erbjuds modersmålsundervisning till alla elever som önskar. För de enstaka språken har kommunen haft svårigheter att finna lärare som kan undervisa i språket. Elever som skolinspektionen samtalat med är mycket stolta över att kunna flera språk. Många av eleverna kan fler språk än svenska och sitt modersmål. Vilka språk man talar är dock inget man pratar om på lektioner eller raster menar eleverna. Eleverna pratar inte sitt modersmål i skolan annat än i modersmålsundervisningen eller om skolans personal tilltalar dem på modersmålet. Hos eleverna finnas en uppfattning att det är det svenska språket som måste användas. Till viss del bekräftas elevernas uppfattning av lärarna.

Till en del får eleverna studiehandledning på modersmålet av språkstödjare eller modersmålslärare. Många av de elever som behöver det får dock inte studiehandledning på sitt modersmål.

Som stöd för vilka elever som är i behov av svenska som andraspråk använder kommunens skolor olika tester, exempelvis ordförståelsetester. På skolan finns för närvarande två lärare som har utbildning i svenska som andraspråk och som undervisar i ämnet. En av dessa arbetar även som specialpedagog och ger elever som behöver särskilt stöd, enskilt eller i grupp. Den andra läraren undervisar i förberedelseklassen för nyanlända barn. Svenska som andraspråk är ett komplement till den undervisning som ges i ämnet svenska. Undervisningen som eleverna får knyter an till den undervisning i svenska som eleven får hos sin klasslärare. Eleverna är mycket positivt inställda till undervisningen i svenska som andraspråk och berättar att de lär sig mycket - "många fler ord". Till viss del anpassas ämnesinnehållet i svenska som andraspråk till andra ämnen, exempelvis geografi och biologi.

4. Har lärarna i Skultorps skola utbildning i de ämnen de undervisar i och erbjuds lärarna relevant kompetensutveckling?

Lärarnas utbildningsnivå och kompetens är en avgörande framgångsfaktor för elevernas framgångar i skolarbetet.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionens bedömning är att lärarna har utbildning i de ämnen de undervisar i. Dock behöver skolans lärare ha pedagogiska diskussioner och kompetensutveckling i hur ett mer språkutvecklande arbetssätt kan utvecklas i alla ämnen med hänsyn till elevernas språkliga och kulturella bakgrund. Skolinspektionens bedömning är huvudmannen bör se till att modersmåls-lärarna är insatta i de styrdokument som reglerar undervisningen i ämnet. Huvudmannen bör också säkerställa att modersmålslärarna deltar i relevant fortbildning tillsammans med övriga lärare.

Skolinspektionens iakttagelser

Skolans personal har utbildning i de ämnen de undervisar i. På skolan finns även lärare som har utbildning i ämnet svenska som andraspråk. De flesta modersmålslärarna har även någon form av pedagogisk utbildning. Några har svensk lärarutbildning, andra har lärarutbildning eller liknande högskoleutbildning från sitt hemland. De flesta har utbildning som modersmålslärare. Det framkommer dock att modersmålslärarna inte alltid fått den kompetensutveckling som de behöver för att bli insatta i de nationella styrdokumenterna som rör modersmålsundervisningen. Modersmålslärarna har en annan rektor vilket komplicerar möjligheterna att organisera pedagogiska diskussioner och fortbildning tillsammans med övriga lärare.

Skolinspektionens slutsatser

Skolinspektionen bedömer att de besökta förskolorna och skolorna behöver åtgärda eller utveckla ett flertal områden som på olika sätt berör barn med annat modermål än svenska. Detta är ett ansvar som behöver tas på flera nivåer i kommunen. Ledningen för förskolorna och skolorna har ansvar för att utveckla verksamheterna, men detta arbete bör kunna ske med stöd från centralt håll i kommunen. Det är kommunen i egenskap av huvudman för verksamheterna som bär det yttersta ansvaret för att verksamheterna följer de nationella målen och på alla sätt bedriver en verksamhet av hög kvalitet.

Modersmålsstödet som ges vid de besökta förskolorna är upplagt på olika sätt. Det finns ingen uppföljning eller utvärdering på central eller lokal nivå om vilket sätt som bäst stöttar flerspråkiga barns språk- och kunskapsutveckling. Skolinspektionen bedömer att det skulle gagna verksamheterna om det fanns kontakt och erfarenhetsutbyte mellan förskolorna kring hur modersmålsstödet planeras för att bli framgångsrikt och effektivt.

I förhållande till förskolans personal har kommunen bedrivit en satsning kring språkutveckling där en person vid varje avdelning, en språkpilot, fått ta del av kompetensutvecklingsinsatser. Under år 2009 var fokus på flerspråkiga barn. Både Annebergs förskola och Björndammens förskola har också lokalt initierat kompetensutveckling kring ett interkulturellt förhållningssätt. Skolinspektionen bedömer att detta, trots att inte insatserna i allt omsatts i praktiken, har satt vissa avtryck i verksamheten och att förskolorna därmed har ett försprång i förhållande till de besökta skolorna. Skolinspektionen bedömer att personalen vid de förskolor vi besökt i högre utsträckning manifesterar ett interkulturellt förhållningssätt. Ett strukturerat erfarenhetsutbyte mellan förskolorna och skolorna inom detta fält skulle ha förutsättningar att öka medvetenheten och kompetensen hos all personal.

Språkets funktion som tankeredskap i alla ämnen, för att öka elevernas kunskapsutveckling och måluppfyllelse, bör vara en del i ett medvetet utvecklingsarbete på de besökta skolorna. Detta arbete måste beröra och involvera alla lärare i samtliga ämnen.

Undervisning i svenska som andraspråk har på båda de besökta skolorna under lång tid snarare getts som en form av särskilt stöd än som ett eget ämne, där undervisningen följer en nationell kursplan. På Annebergsskolan har arbetet med att tillhandahålla svenska som andraspråk i enlighet med författningarna kommit längre än på Björndammens skola. Fler lärare med kompetens i ämnet svenska som andraspråk behövs på de aktuella skolorna. Utmaningen är också att alla övriga lärare som inte undervisar i svenska som andraspråk får kunskap och förståelse för hur språk- och kunskapsutveckling kan underlättas för elever med annat modersmål än svenska. Elevernas kunskaper och lärande i sitt modersmål är till stor del skild från den övriga undervisningen och elevernas flerspråkighet används inte som en tillgång i den ordinarie undervisningen.

Liksom för all övrig personal är det viktigt att modersmålslärarna får kompetensutveckling och att de är insatta i de nationella styrdokumenterna t.ex. läroplaner och kursplaner.

Skolinspektionen bedömer att det generella kvalitetsarbetet på de besökta förskolorna och skolorna bör förbättras. I det ligger att personalen i arbetslaget, med ledningens stöd, dokumenterar sin planering, synliggör och reflekterar över förskolans och skolans arbete för att fånga i vilka situationer barn och elever lär och utvecklas. Genom att anlägga ett sådant arbetssätt finns det förutsättningar för att förbättra verksamheten.

Krav på åtgärder som måste vidtas utifrån granskningen

Björndammen skola

- Björndammens skola saknar rutiner för att utreda och besluta om vilka elever som behöver undervisning i svenska som andraspråk. (2 kap. 15 § grundskoleförordningen)

- Undervisningen i svenska som andraspråk ges som stöd i stället för som eget ämne. (2 kap. 16 § grundskoleförordningen)
- Björndammen skola tillgodoser inte studiehandledning på modersmålet för de elever som behöver det. (5 kap. 2 § grundskoleförordningen)

Skulltorps skola

- Skulltorps skola tillgodoser inte studiehandledning på modersmålet för de elever som behöver det. (5 kap. 2 § grundskoleförordningen)

Rekommendationer som granskningen aktualiserar

- Att huvudmannen ser till att modersmålslärarna är insatta i de nationella styrdokumenterna och att de får relevant kompetensutveckling.
- Att huvudmannen bidrar till att utveckla förskolors och skolors samarbete med modersmålslärarna för att kunna anpassa undervisningen till elevernas behov.

Björndammen förskola

- Att verksamheten i högre grad präglas av ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt.
- Att arbetet med att följa barnens språkutveckling - både när det gäller det svenska språket och modersmålet förbättras.
- Att förskolans ledning ser till att personalen i högre utsträckning samarbetar inom och mellan avdelningarna för att utveckla kvalitetsarbetet i stort och ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt.
- Att personalens kunskaper om ett interkulturellt förhållningssätt omsätts i planering och genomförandet av verksamheten.

Annebergs förskola

- Att förskolans ledning ser till att personalen i högre utsträckning samarbetar inom och mellan avdelningarna för att utveckla kvalitetsarbetet.

Björndammens skola

- Att skolan vid sin planering av verksamheten skaffar sig större kunskaper om elevernas kulturella och språkliga bakgrund.
- Att skolan vid planeringen och genomförandet av undervisningen i större grad utgår från elevernas erfarenheter, intressen och behov.
- Att samarbetet med förskolan, förskoleklassen och modersmålslärarna utvecklas för att kunna anpassa undervisningen till elevernas behov.

- Att personalen i högre utsträckning använder elevers flerspråkighet som en tillgång i skola.
- Att skolans personal får större kompetens vad gäller språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för att kunna stödja elever med annat modersmål än svenska.
- Att lärarna ges kompetensutveckling i ämnet svenska som andraspråk.

Skulltorps skola

- Att skolans språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt utvecklas även i andra ämnen än i språkämnena.
- Att skolan vid planeringen och genomförandet av undervisningen i större grad utgår från elevernas erfarenheter, intressen och behov.
- Att samarbetet med förskolan, förskoleklassen och modersmålslärarna utvecklas för att kunna anpassa undervisningen till elevernas behov.
- Att personalen i högre utsträckning använder elevers flerspråkighet som en tillgång i skola.
- Att skolans lärare har pedagogiska diskussioner och kompetensutveckling i hur ett mer språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt kan utvecklas i alla ämnen med hänsyn till elevernas språkliga och kulturella bakgrund.

Uppföljning

Partille kommun ska senast den 1 november 2010 redovisa vilka insatser som genomförts eller planerats med anledning av de krav på åtgärder och rekommendationer som Skolinspektionen framfört. Insatserna ska redovisas per förskola respektive skola.

Uppföljningen riktar sig mot huvudmannen med avseende på rekommendationerna om modersmåslärarnas kompetensutveckling och om att bidra till att utveckla samarbetet mellan förskolor/skolor och modersmåslärarna.

Uppföljningen riktar sig mot Annebergs förskola, Björndammens förskola, Björndammens skola samt Skultorpsskolan när det gäller övriga krav på åtgärder och rekommendationer.

Redovisningen skickas till Skolinspektionen, Kungsgatan 20, 411 19 Göteborg.

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelningschef

Agneta Wennberg
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har också utredare Anna-Lena Olsson, undervisningsråd Agneta Eriksson samt enhetschef Viveka Serder deltagit.